

Katarzyna Kuligowska

Złożone nazwy środków czynności we współczesnym języku rosyjskim i ich polskie ekwiwalenty

---

Acta Polono-Ruthenica 16, 361-369

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna Kuligowska
Poznań

Złożone nazwy środków czynności we współczesnym języku rosyjskim i ich polskie ekwiwalenty

Nazwy środków czynności to ta część leksyki, która ukazuje relację człowieka do otaczającej rzeczywistości oraz metody jej zagospodarowywania. Nominacje te prezentują sposób, w jaki człowiek „czyni sobie ziemię poddaną”. Z punktu widzenia językoznawstwa kognitywnego znaczenie wyrazów, a także bardziej złożonych jednostek odzwierciedla określony fragment wiedzy, który jest zakodowany w języku oraz doświadczenie związane z działalnością człowieka. W terminologii kognitywistycznej takie obrazowanie określonego wycinka rzeczywistości nazywane jest profilowaniem¹. Obserwacja i analiza sposobów profilowania, w wyniku którego – jak pisze K. Waszakowa – zostają wyakcentowane treści kognitywne składające się na dane pojęcie oraz wyrażenie², pozwala dostrzec, które cechy nazywanych elementów rzeczywistości są dla mówiących najbardziej istotne, a które zostają pominięte. Złożone *nomina instrumenti* stanowią szczególnie ciekawą pod tym względem grupę wyrazów, bowiem w kompozycjach dokonuje się wielokrotne profilowanie, co zwiększa kondensację przestrzeni symbolicznej³.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest prezentacja i analiza sposobów profilowania w obrębie rosyjskich złożzeń należących do pola semantycznego „środek czynności” oraz porównanie ich ze sposobami obrazowania tych samych elementów rzeczywistości w języku polskim. W celu uzyskania obiektywnych rezultatów badań do analizy włączone zostały jedynie rosyjskie kompozycje oparte na rodzimych rdzeniach. Pominięte zostały formacje zawierające tematy ucięte i związane w charakterze pierwszego komponentu, jako że zdecydowana większość z nich ma pochodzenie greko-łacińskie i charakter międzynarodowy,

¹ Zob. m.in. R. W. Langacker, *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2005.

² K. Waszakowa, *Słotwórczy aspekt procesów profilowania*, [w:] *Profilowanie w języku i w tekście*, pod red. J. Bartmińskiego i R. Tokarskiego, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1998, s. 105.

³ *Ibidem*, s. 114.

oraz kompozycje z rdzeniami obcymi w drugim członie. Złożenia z uciętym tematem rodzimym w charakterze pierwszego członu w analizowanych źródłach słownikowych są bardzo nieliczne, np. *химнозлотитель, велосчетчик*.

Rosyjskie złożenia rzeczownikowe można podzielić na cztery zasadnicze grupy: czyste złożenia, formacje złożeniowo-sufiksalne, wśród których można wyodrębnić kompozycje z formantem wyrażonym materialnie oraz złożenia z sufiksem zerowym, zrosty i zestawienia. W analizie uwzględniono jedynie czyste złożenia oraz kompozycje sufiksalne. Zrosty w wyekscerpowanym materiale nie występują, natomiast zestawienia zasługują naszym zdaniem na odrębne opracowanie z racji swojego statusu przejściowego między klasą zjawisk derywacyjnych i składniowych⁴. Wszystkie wyekscerpowane złożenia cechuje podrzędny stosunek komponentów.

Scharakteryzowany powyżej materiał leksykalny, który posłużył za podstawę przeprowadzonej analizy, stanowi 900 złożzeń rzeczownikowych wyekscerpowanych z rosyjskich słowników definicyjnych (ok. 33% zebranego materiału) oraz dwu- lub wielojęzycznych słowników specjalistycznych (ok. 67% zebranego materiału)⁵. Polskie ekwiwalenty badanych złożzeń pochodzą ze słowników rosyjsko-polskich i wielojęzycznych⁶. Należy więc zaznaczyć, iż zagadnienie ekwiwalencji rosyjskich i polskich nazw środków czynności zostało zbadane jedynie w płaszczyźnie formalnej. Badanie w płaszczyźnie tekstowej, choć z pewnością przydatne i niezmiernie ciekawe, wymagałoby znacznie większych nakładów czasu i jest planowane w przyszłości.

Zebrane *nomina instrumenti* nazywają różnego rodzaju narzędzia i urządzenia, od prostych przedmiotów aż po zautomatyzowane maszyny. Do nazw środków czynności zaliczone zostały także nazwy środków transportu, nazwy mechanizmów, części urządzeń oraz substancji. W badanym korpusie leksykalnym najwięcej miejsca zajmują złożenia należące do terminologii rolno-spożywczej, np. *сеноворошилка, картофелекопалка, хлебокопнитель, мукомеситель, тестокат, хмелеотделитель*. Liczne są również terminy z dziedziny przemysłu

⁴ Na kwestię konieczności odrębnej analizy wyrazów złożonych oraz zestawień zwraca uwagę w swojej monografii także M. Blicharski, *Złożenia rzeczownikowe współczesnego języka rosyjskiego*, WSP, Opole 1973, s. 39–50.

⁵ *Словарь русского языка*, АН СССР, Москва 1981–1984, тт. 1–4; *Большой толковый словарь русского языка*, pod red. С. А. Кузнецова, „Норинг”, Санкт-Петербург, 2003; *Словарь новых слов русского языка 1950–1980 гг.*, pod red. Н.З. Котеловой, Изд.: Дмитрий Буланин, Санкт-Петербург 1995; *Słownik naukowo-techniczny rosyjsko-polski*, pod red. M. Martin, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 2009; *Sześćojęzyczny słownik techniki rolniczej*, pod red. T. Pawlickiego, PIMR, Poznań 1996.

⁶ *Wielki słownik rosyjsko-polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1993; *Słownik naukowo-techniczny rosyjsko-polski*, op. cit., *Sześćojęzyczny słownik techniki rolniczej*, op. cit.

włókienniczo-obuwniczego, np. *войлокосниматель*, *основонаблюдатель*, *нитенакидыватель*, z dziedziny budownictwa, np. *бетонолом*, *котлованокопатель*, *растворомешалка*, oraz przemysłu górniczo-hutniczego, np. *пылемет*, *штыбобогрузчик*, *воздухонагреватель*. Analizowane nazwy to także nominacje z dziedziny przemysłu papierniczego i poligraficznego, np. *кеглейзмеритель*, *сукносушитель*, z fizyki, elektryki i elektroniki, np. *светопровод*, *короткозамыкатель*, *знакогенератор*, kolejnictwa, np. *железобмениватель*, *скатоподъемник*, czy uzbrojenia, np. *калибромер*, *миномет*. Wśród poddanych badaniu złożzeń nie brakuje także nazw narzędzi i urządzeń użytku codziennego, np. *водонагреватель*, *книгодержатель*, *мухоловка*, *судомойка*.

Najbardziej obszerną grupą w analizowanym materiale są czyste złożzenia, które stanowią 62,5% korpusu badawczego. W charakterze pierwszego komponentu w tego typu złożzeniach występują przede wszystkim tematy rzeczowników, w znacznie mniejszej liczbie nazw – tematy przymiotników oraz zaimków. Do złożzeń dwunominalnych należy ponad 60% wszystkich badanych nazw, np. *зернодробилка*, *плодосушилка*, *лесоукладчик*. Niemal wszystkie nominacje strukturze $N_1 + N_2$ to złożzenia z interfiksem, jedynym wyjątkiem jest rzeczownik *кожзаменитель*.

Pierwszy komponent tego typu złożzeń ma znaczenie obiektu, na którym przeprowadzana jest czynność typowa dla instrumentu (najczęściej derywatu odczasownikowego) wskazanego w drugiej części kompozycji. W badanym korpusie znalazło się również 8 nazw złożonych z trzech komponentów nominalnych ($N_1 + N_2 + N_3$), np. *водомаслозаправщик*, *корнеплодомойка*, *парогазогенератор*. W przypadku takich nazw dwa pierwsze komponenty pozostają w stosunku współrzędności i oznaczają obiekty czynności wskazanej w rdzeniu czasownikowym.

W charakterze komponentu bazowego czystych złożzeń najczęściej występuje rzeczownik *держатель* (8,5% wszystkich czystych złożzeń), np. *быродержатель*, *электрододержатель*, którego odpowiednikiem w języku polskim są rzeczowniki: *uchwyt* (*блокоддержатель* – *uchwyt do przenoszenia pustaków*), *trzymak* (*насосодержатель* – *trzymak pompki*), *obsada* (*штаннодержатель* – *obsada matrycy*), *oprawka* (*алмазодержатель* – *oprawka do diamentu*) i inne. Kolejnym pod względem częstotliwości występowania elementem bazowym złożzeń rosyjskich jest wyraz *провод* (prawie 5% wszystkich czystych złożzeń), któremu w języku polskim najczęściej odpowiada rzeczownik *przewód* (*водопровод* – *przewód wodociągowy*) lub *rurociąg* (*целокопровод* – *rurociąg do lugu*). Do często występujących elementów bazowych w czystych złożzeniach należą ponadto rzeczowniki: *отделитель* (4% wszystkich czystych złożzeń),

образователь (3,9% wszystkich czystych złożeń) oraz *подъемник* (3,7% wszystkich czystych złożeń). Polskimi ekwiwalentami rzeczownika *отделитель* są najczęściej leksemy: *oddzielnica* oraz *separator* (*pyдоотделитель* – *oddzielnica rudy*, *масловодоотделитель* – *separator oleju i wody*). Polskie odpowiedniki komponentu *образователь* stanowią bardzo niejednorodną grupę wyrazów, wśród których jest dużo derywatów sufiksalnych o znaczeniu dość uszczegółowionym (*отвалообразователь* – *zwalówarka*, *зевообразователь* – *kształtownica przesmyku*). Element bazowy *подъемник* ma w języku polskim w większości złożeń odpowiedniki w postaci rzeczowników *podnośnik* lub *dźwig*. Pozostałe rzeczowniki występujące w charakterze głównych członów złożenia powtarzają się w mniej niż 3,5% czystych złożeń, są to m.in. wyrazy *очиститель*, *укладчик*, *уловитель*, *приемник* i *погрузчик*.

Złożenia przymiotnikowo- oraz zaimkowo-rzeczownikowe stanowią niecałe 1,5% wszystkich zebranych leksemów, np. *скороморозилка*, *широкоизлучатель*, *саморазгрузчик*, *самотаска*. W pierwszym członie tego rodzaju złożeń określony jest sposób przeprowadzania czynności wskazywanej przez rdzeń elementu bazowego złożenia.

Wśród złożonych *nomina instrumenti* występuje tylko jedno złożenie tematu liczebnika z rzeczownikiem: *двуручка*. Struktura semantyczna tej konstrukcji jest nietypowa dla nazw środków czynności. Nazwa ta bowiem profiluje cechy fizyczne narzędzia, z pominięciem czynności, do której jest ono przeznaczone. Podkreślić należy jednak, że w jej odpowiedniku polskim aktualizowane są inne cechy desygnatu, tzn. jego funkcja i zakres użycia (por. *ścisk stolarski*).

Porównanie nazw środków czynności będących czystymi złozeniami z ich polskimi odpowiednikami leksykalnymi pokazuje pewne różnice w sposobie obrazowania danego wycinka rzeczywistości w obu językach. Polskie rzeczowniki złożone są ekwiwalentami 4% rosyjskich czystych złożeń, por. *газопровод* – *gazociąg*, *молниеотвод* – *piorunochron*, *рыбонасос* – *rybociąg*, *самоиспаритель* – *samoodparowywacz*. W nazwach tych w obu językach profilowanie odbywa się zazwyczaj w podobny sposób, eksponowana jest czynność oraz jej obiekt. Wyjątek stanowi para rzeczowników *громоотвод* – *piorunochron* (podobnie *молниеотвод* – *piorunochron*), bowiem w polskim ekwiwalencie eksponowana jest funkcja, a nie bezpośrednio czynność, jak to ma miejsce w wyrazie rosyjskim.

Ponad 41% rosyjskich nazw należących do czystych złożeń ma w języku polskim odpowiedniki w postaci związku wyrazowego rzeczownika (najczęściej wyrazu motywowanego) z innym rzeczownikiem w formie dopełniacza. W przypadku takiej ekwiwalencji, mimo różnicy formalnej, również mamy do czynienia z podobnym profilowaniem, jako że w polskich nazwach też jest zawarta

informacja zarówno o obiekcie, jak i o czynności, która może być na nim przeprowadzana przy pomocy danego urządzenia, np. *асфальтоукладчик* – *układarka asfaltu*, *воздухоосушитель* – *osuszacz powietrza*, *зерносушилка* – *suaszarka ziarna*, *известеразбрасыватель* – *rozrzucacz wapna*, *свеклопогрузчик* – *ładowacz buraków*, *туманообразователь* – *wytworczacz mgły*.

Podobną zawartość semantyczną mają także polskie ekwiwalenty rosyjskich złożonych nazw środków czynności o postaci grup wyrazowych. Mogą to być połączenia rzeczownika z wyrażeniem przyimkowym lub grupy syntaktyczne innego typu. Grupy wyrazów składające się z rzeczownika i wyrażenia przyimkowego, często wzbogacone o dodatkowe elementy leksykalne, są odpowiednikami 23% rosyjskich czystych złożeń, np. *бетононасос* – *pompa do betonu*, *водочерпалка* – *urządzenie do czerpania wody*, *льнотерка* – *tarka do lnu*, *мусоросжигатель* – *urządzenie do spalania śmieci*, *снеготаялка* – *urządzenie do topienia śniegu*. Niektóre polskie ekwiwalenty tego typu charakteryzuje specjalizacja znaczenia w porównaniu z rosyjskim złożeniem, por. *буртоукладчик* – *maszyna do kopcowania buraków*, *газоагрегат* – *agregat do napętniania sprężonym gazem*, *сенокосилка* – *sterownik dźwigowy do siana*. Polskie ekwiwalenty badanych kompozycji mające postać związków wyrazowych mogą też składać się tylko z wyrazów autosemantycznych. Takie połączenia są odpowiednikami niecałych 2% rosyjskich czystych złożeń, np. *пряжеобмотчик* – *owijadło przędzą*, *пароотсекатель* – *zawór odcinający parę*, *скобообразователь* – *mechanizm formujący klamerki*.

Stosunkowo dużej grupie czystych złożeń rosyjskich odpowiadają w języku polskim związki wyrazowe o charakterze atrybutywnym (rzeczownik + przymiotnik). W badanym materiale są one ekwiwalentami prawie 15% wszystkich czystych złożeń mających znaczenie środków czynności. Komponent znaczeniowy wyrażany w złożeniu rosyjskim za pomocą rzeczownika w odpowiednikach polskich przyjmuje postać przymiotnikową, np. *воздухопровод* – *przewód powietrzny*, *путьподъемник* – *podnośnik torowy*, *снегоочиститель* – *pojazd odśnieżny*, *зерноперегрузатель* – *przenośnik zbożowy*. Niekiedy jednak elementy polskich atrybutywnych związków wyrazowych nie stanowią ekwiwalentów leksykalnych poszczególnych członów złożeń rosyjskich, co oznacza, że aktualizowane są w nich inne składniki znaczeniowe, np. *траншеекопатель* – *koparka wielonaczyniowa wzdłużna*, *звукоулавливатель* – *aparat podstuchowy*, *резиносмеситель* – *mieszarka zamknięta*.

Okolo 11% czystych złożeń rosyjskich posiada w języku polskim odpowiedniki w postaci derywatów sufiksalnych. W ekwiwalentach tego typu profilowany jest tylko jeden ze składników znaczeniowych zawartych w rosyjskim złożeniu,

drugi z nich wyrażany jest w sposób uogólniony za pomocą formantu o kategoriałnym znaczeniu instrumentalnym. Są to głównie typowe dla polskich nazw narzędzi sufiksy *-nik*, *-acz* i *-ark(a)*, np. *зернодробилка* – *śrutownik*, *стогоматель* – *stertnik*, *жироуловитель* – *tłuszczownik*, *золуловитель* – *odporielacz*, *листодержатель* – *dociskacz*, *почворазрыхлитель* – *spulchniacz*, *землечерпалка* – *rogłębiarka*, *корообдирка* – *korowarka*, *известгасилка* – *gaszarka*.

Jedynie kilka rosyjskich czystych złożzeń ma w języku polskim ekwiwalenty w postaci pojedynczych leksemów, nie będących derywatami sufiksalnymi, np. *кометоискатель* – *teleskop*, *токосъемник* – *szczotka*. Wspomnieć należy też o polskich ekwiwalentach w postaci zestawień, które jednak występują w badanym materiale sporadycznie, np.: *лункокопатель* – *znacznik-dolownik*, *слитковоз* – *wózek-wywrotka*.

Nazwy środków czynności odnoszące się do formacji złożeniowo-sufiksalnych to przede wszystkim złożenia tematu rzeczownika i czasownika, rzadziej tematu zaimka, przymiotnika lub liczebnika z tematem czasownika. Tylko jedna nazwa tego typu jest złożona z tematu przymiotnika i rzeczownika: *остроконечник*. Kompozycje sufiksalne stanowią w analizowanym korpusie ponad 37%. Rzeczowniki te można podzielić na dwie grupy: złożenia z materialnie wyrażonym sufiksem (ponad 14% wszystkich badanych nazw) oraz złożenia z sufiksem zerowym (ponad 23%).

W urabianiu złożonych nazw środków czynności z pierwszej grupy najczęściej bierze udział formant *-тель* (80 leksemów, tj. ok. 9% wszystkich nazw), przy czym zdecydowana większość wyrazów złożonych z tym formantem należy do terminologii technicznej, np. *войлокосниматель*, *дночерпатель*, *кромкокрошитель*.

Drugim w kolejności pod względem wyzyskiwania do urabiania formacji złożeniowo-sufiksalnych jest formant *-ѐ(a)* (36 leksemów, tj. 4% wszystkich nazw). Kompozycje z formantem *-ѐ(a)* są częstsze w języku ogólnym, jest ich zdecydowanie mniej w terminologii technicznej, np. *крысоловка*, *сноповязалка*, *тестомесилка*. Inne formanty, które można wyodrębnić w pojedynczych nazwach, to m.in.: *-ец*, np. *волнописец*, *-щик*, np. *колосуборщик*, czy *-ница* w wyrazie *камнечерпательница*.

W strukturze rosyjskich kompozycji z formantem zerowym w charakterze komponentu bazowego najczęściej występują następujące tematy czasownika: *-мер* (88 leksemów, tj. ok. 9,8% wszystkich nazw), biorący udział w tworzeniu nazw różnego rodzaju przyrządów mierniczych, np. *глубиномер*, *секундомер*, *шагомер*, *-воз* (26 leksemów, tj. 2,9% wszystkich nazw), tworzący złożone nazwy środków transportu, w których pierwszy człon wskazuje na transportowany obiekt, np. *бетоновоз*, *молоковоз*, *мусоровоз*, *-рез* (15 leksemów, tj. 1,66%

wszystkich nazw), fundujący nazwy urządzeń tnących, np. *кочкорез, ледорез, стеклорез, -мет* (12 leksemów, tj. 1,3% wszystkich nazw), tworzący nazwy różnego rodzaju urządzeń miotających, np. *каменемет, линемет, огнемет*, oraz *-сос* (10 leksemów, tj. 1,1% wszystkich nazw), będący częścią nazw różnego rodzaju pomp np. *землесос, торфосос, углесос*. Pozostałe tematy, m.in. *-вод (водовод), -кол (дровокол), -лом (ледолом), -верт (зайковерт), -дер (звездодер)*, występują w pojedynczych złożonych nazwach narzędzi (w liczbie od 1 do 5).

Konfrontacja rosyjskich formacji sufiksalnie-złożonych z ich polskimi odpowiednikami wykazała, że polskie ekwiwalenty są złożeniami w 21%. Na tak wysoki procent ekwiwalencji formalnej rosyjskich i polskich złożzeń z danej grupy wpływ ma duża produktywność typu słowotwórczego złożzeń z uciętym czasownikowym tematem *-мер* i formantem zerowym, których większość ma w języku polskim odpowiedniki z uciętym czasownikowym tematem *-mierz* w charakterze drugiego członu złożenia, np. *блескомер – połyskomierz, высомер – wysokościomierz, клемер – klejomierz, крутизномер – pochyłomierz, угломер – kątomierz, шагомер – krokomierz*.

Znacząca liczebnie grupa nazw środków czynności, bo aż 29% formacji złożeniowo-sufiksalnych, ma w języku polskim odpowiedniki w postaci związków rzeczownika, najczęściej rozwiniętego sufiksem, z wyrażeniem przyimkowym. Większość tych wyrażzeń ma postać „urządzenie/maszyna/narzędzie do...”, np. *кофемолка – młynek do kawy, кромоккошитель – urządzenie do ścinania krawędzi, плодосниматель – przyrząd do zdejmowania owoców, тестомесилка – mieszkarka do ciasta, хлеборезка – krawalnica do chleba*. Zaledwie w 2,3% rosyjskim formacjom złożeniowo-sufiksalnym odpowiadają związki wyrazowe innego typu, przede wszystkim połączenia rzeczownika i imiesłowu z rzeczownikiem w bierniku, np. *колосоуборник – żniwiarka ścinająca (same) kłosy, нитенаправитель – przewodnik wodzący nitkę, скобозагибатель – mechanizm zaginający klamerkę*.

Polskie związki wyrazowe rzeczownika z innym rzeczownikiem w dopełnieniu są ekwiwalentami 18% rosyjskich formacji złożeniowo-sufiksalnych. Jak było już wcześniej wspomniane, wyrażenia tego typu profilują dany wycinek rzeczywistości w sposób bardzo podobny do rosyjskich kompozycji, akcentując zarówno czynność wykonywaną za pomocą urządzenia, jak i jej obiekt, np. *искроудержатель – chwytacz iskier, каплечислитель – licznik kropeł, нитенатяжитель – naprężacz nitki, узлоловитель – łapacz seków, мешкозашиватель – zamykarka worków*.

Odpowiednikami 14% rosyjskich złożonych formacji sufiksalnych ze znaczeniem środka czynności są polskie derywaty sufiksalne. W tej grupie ekwiwa-

lentów polskich najczęściej występują rzeczowniki z sufiksami *-nik*, *-acz*, *-aczka*, np. *соковарка* – *ługownik*, *кожищесниматель* – *obieraczka*, *концераннители* – *przycinarka*, *пылеотбиватель* – *odkurzacz*, *тканерасправитель* – *rozszerzacz*. Porównanie rosyjskich nazw z polskimi ekwiwalentami mającymi postać derywatów sufiksalnych wyraźnie wskazuje na większą szczegółowość nazw rosyjskich, w których eksponowana jest zarówno czynność, jak i jej obiekt. W odpowiednikach polskich na pierwszy plan wysuwa się bądź to czynność, np. *шлакосниматель* – *zgarniak*, bądź obiekt podlegający oddziaływaniu, np. *просорушка* – *prosownik*.

Związki wyrazowe o charakterze atrybutywnym odpowiadają ok. 12% rosyjskich złożeń sufiksalnych. Elementy profilowane w rosyjskich nazwach w większości przypadków znajdują swoje wyrażenie również w polskich nazwach, np. *групповыбиратель* – *wybierek grupowy*, *мусоросос* – *pompa szlamowa*, *силосорезка* – *sieczkarnia silosowa*, *торфосос* – *pompa torfowa*. Jednak niektóre z polskich odpowiedników eksponują inne cechy nazywanych narzędzi niż nazwy rosyjskie, por. np. *волоконмер* – *segregator długościowy (włókien)*, *глубиномер* – *twardościomierz iglicowy*, *костыледер* – *drag łapczasty*.

Pojedyncze rosyjskie sufiksalne composita mają w języku polskim odpowiedniki w postaci wyrazu niemotywowanego słowotwórczo, np. *водовозка* – *cysterna*, *глубомер* – *sonda*, *дровокол* – *topór*.

Porównanie rosyjskich złożonych nazw środków czynności z ich polskimi odpowiednikami wykazało, że spośród pięciu różnych typów ekwiwalentów (złożenia, derywaty sufiksalne, wyrazy niemotywowane, rzeczowniki zestawione, związki wyrazowe różnego typu) największej liczbie kompozycji rosyjskich odpowiadają polskie związki wyrazowe, przy czym najwięcej jest związków rzeczownika z dopełniaczem innego rzeczownika, związków rzeczownika z wyrażeniem przyimkowym oraz związków atrybutywnych. Łączna ilość tego typu ekwiwalentów sięga 76% wszystkich analizowanych leksemów. W związku z tym, że złożenie jako sposób słowotwórczy jest zdecydowanie bardziej rozpowszechnione w języku rosyjskim niż w polskim, co potwierdzają liczne badania językowe⁷, polskie odpowiedniki złożonych nazw środków czynności są złoženiami tylko w niecałych 10%.

Przedstawione rezultaty badań pokazują, że w przypadku znakomitej większości rosyjskich złożonych *nomina instrumenti* i ich polskich odpowiedników profilowanie określonych cech desygnatów odbywa się w sposób identyczny lub

⁷ Zob. m.in. M. Blicharski, *Złożenia imienne w języku rosyjskim i polskim. Studium konfrontatywne*, PWN, Warszawa – Wrocław 1977.

bardzo przybliżony. Jedyną grupą badanych nazw rosyjskich, w których treści kognitywne są eksponowane w inny sposób niż w języku polskim, jest 14% rosyjskich nazw narzędzi posiadających polskie odpowiedniki w postaci derywatów sufiksalnych bądź wyrazów niemotywowanych.

Резюме

*Сложные названия орудий действия в современном русском языке
и их польские эквиваленты*

В статье представлены способы профилирования отрезков действительности русскими сложными названиями орудий действия по сравнению с их польскими эквивалентами. Анализ показывает, что в подавляющем большинстве русские *nomina instrumenti* и их польские аналоги эксплицируют одни и те же или очень похожие аспекты значения. Среди исследуемых номинаций разницы в способе представления когнитивного содержания названий орудий действия наблюдаются лишь в группе сложных существительных с польскими эквивалентами в виде суффиксальных дериватов.

Summary

*Compound names of instruments in the contemporary Russian language
and their Polish equivalents*

The author of the article present the ways of profiling of reality by Russian compound names of instruments in comparison to their Polish equivalents. The analysis of the lexical material shows that the majority of Russian *nomina instrumenti* and their Polish counterparts expose the same or very similar semantic aspects. The differences in the ways of presenting of cognitive content can be observed only in the group of these Russian compound nouns which Polish equivalents belong to the suffixal derivatives.